

ESPORT I TRADICIÓ: CINQUANTA EDICIONS DE LA TRAVESSIA DE BADALONA

JORDI ALBALADEJO I BLANCO

*Canto Yvonne,
la nedadora de quinze anys,
vencedora de les curses del Sena.
Canto Yvonne,
de qui els joves sins durs,
guantats per la mallota mullada,
se dirien de bronzo.*

Eugeni d'Ors¹

L' admiració per les fites esportives, la joventut, l'expressió d'unes qualitats físiques fonamentades en la constància de l'entrenament, han estat motius d'inspiració dels poetes des de la primera Olimpíada a Grècia l'any 776 a.C. La natació, l'esport més complet dels existents, ha esdevingut en l'època contemporània una de les pràctiques més populars i reconegudes entre el conjunt de la societat. En aquest article recollim uns quants aspectes relacionats amb la seva implantació a Badalona, principalment els vinculats a la natació al mar. Abans, però, unes breus notes ens situaran en el tema.

PRIMERS PASSOS DEL MÓN DE L'ESPORT A BADALONA

Al primer quart del segle XX a Catalunya es va estendre la implantació de l'esport modern, d'àmbit competitiu i convertit en un espectacle de

masses. L'avanç de la societat contemporània va permetre crear uns nous hàbits amb què fruit del temps lliure i dotar la població catalana, cada cop més urbanitzada, d'espectacles i referents comunitaris. D'altra banda, alguns autors han interpretat que la noció de rècord, el desig de triomf, les idees de progrés, de treball i esforç responien a unes formes i valors derivats de l'emergent societat industrial.²

Si ens apropem a les primeres dècades del segle XX podem constatar com les esglésies van deixar de ser els edificis més grans i concorreguts de les poblacions en favor dels camps de futbol i els estadis atlètics. Aquest fet afirmava el començament d'una nova època, vitalista i engrescadora.

La moda anglesa de l'esport modern, exportada arreu dels països occidentals, va comptar amb l'ajuda d'altres elements que van

escampar una imatge socialment admesa de l'esport. L'aplicació del positivisme al món de l'exercici físic i del lleure n'és un, que va motivar Ambrosio Carbonell -un republicà amb voluntat d'avantguarda- a obrir a Badalona l'anomenat Gimnasio Higiénico (al carrer del Pilar, núm 22; l'actual carrer d'Arnús), l'any 1880.³ La utilitat higienista de reforçar el cos era un expressió més de la preocupació científica per millorar la salut de la ciutadania.

També en sintonia amb els canvis socials que s'experimentaven, el mateix any 1880 van obrir els «*baños de pila y oleaje*» de Francesc Fonollà. Coneguts pel sobrenom de can Titus, el negoci acollia un nou ús del litoral on gaudir del bany al mar i a la sorra com uns espais saludables i d'esbarjo.

L'escriptor Nèstor Luján ens parla de «la talassoteràpia –thalassa en grec significa mar, terapia, tractament–» que d'antic les fonts clàssiques recomanaven (Aristòtil, Ciceró...), i que l'home havia trobat en entrar al segle XX.⁴

La competència a can Titus va arribar abans d'acabar el segle, quan el juny de 1898 van inaugurar-se els moderns banys de La Concha Badalonesa. Aquest balneari acollia força visitants barcelonins mitjançant un acord amb la companyia MZA de ferrocarril que oferia tarifes reduïdes als banyistes forasters.

Les primeres associacions i clubs esportius badalonins van proliferar a començament del segle XX: el Foot Ball Club Badalona (1908, tot i que des de 1903 hi havia una penya local de futbol), el Betulo Sports (1912), el Sport Ciclista Badalonés (1916), el Foot Ball Club Catalunya (1918), el Club Natació Pop (1918), el Foot Ball Club Llevant (1921), el Foot Ball Club Artiguense (1921)...⁵

La proximitat i l'atractiu del mar per als banyistes va convertir la pràctica de la natació en un esport que va arrelar entre els badalonins

i el 1919 s'organitzaren les primeres curses locals. Seguint l'exemple dels primers clubs de natació catalans, com el Club Natació Barcelona (1907) i l'Atlètic (1913), l'agrupació Pop, fundada el desembre de 1918, va ser la primera impulsora de festivals de natació a la ciutat. Com que no disposava d'una piscina on realitzar les proves, aquestes tenien lloc al mar en espais delimitats.

L'afany per fruir del mar i la competició empenyien aquells badalonins fins a aconseguir el seu objectiu: popularitzar la natació a la nostra ciutat.

L'INICI DE LA NATACIÓ AL MAR A BADALONA

Els badalonins havien pogut veure uns exemples agosarats de travesies a mar lliure quan l'agost de 1911, el barceloní Enric Claret havia sortit nedant de Barcelona i després de 3 hores i 30 minuts havia arribat a Badalona; una altra fita va ser la travessia nedant Barcelona-El Masnou (1918), que no va ser completada pels dos únics participants, ja que passat Badalona el vent de llevant va remoure la mar.⁶ Sens dubte, unes gestes que avui dia encara ens deixen perplexos.

El juliol de 1919 l'Agrupació Pop va celebrar el primer festival de natació al mar, on destacava la Copa Vicenç Bosch, cedida pel propietari de l'Anís del Mono. El setmanari badaloní *Juventut*, un dels primers que van dedicar una secció estable als esports, va destacar com a guanyador de l'esmentat premi, Fonollada. En les proves de cursa lliure i de resistència van guanyar respectivament Joan Costa i Barrera (conegut pel sobrenom de Guiloba) i Walter Leopold. La tradicional Festa Major de la ciutat (14-17 d'agost) del mateix any va donar l'ocasió a l'agrupació Pop d'organitzar unes curses de velocitat al mar de 60 metres, amb una copa i medalles ofertes per l'Ajuntament. Dins el programa de festes també estava inclòs un concurs de natació de resistència i velocitat, i un partit de waterpolo en les instal·lacions del Club Natació Barcelona (aquesta entitat comptava des

de l'any 1908 amb la piscina coberta de l'Escollera, la primera que va construir-se a Espanya).⁷

El CN Pop va contribuir, el febrer de 1921, a la constitució de la Federació Catalana de Natació Amateur, entitat destinada a desenvolupar la natació arreu de Catalunya. La primera junta, on destacaven els dirigents dels clubs capdavanters Barcelona, Atlètic i Sabadell, va comptar com a Tresorer amb Vila, representant del Pop

Entre els nedadors badalonins d'aquesta primera època, el més important era Joan Costa (Guiloba), un noi molt vinculat a les activitats marítimes, ja que era pescador i fill de pescadors. Als seus èxits locals, cal adjuntar-hi el rècord de Catalunya i d'Espanya dels 400 metres braça de pit (7 minuts i 12 segons), registrat l'any 1920, i el títol de campió d'Espanya, també amb l'estil braça de pit, aconseguit en les aigües del port de Barcelona el 1922.

La natació badalonina proporcionava, així, un reconegut esportista local, un referent casolà del nedador olímpic més destacat en la dècada dels anys vint, Johnny Weissmuller (el primer nedador que baixà d'un minut els 100 metres lliures, superant l'invencible hawaià Duke Paoa Kahanamoku). La posterior carrera cinematogràfica del nedador nord-americà el convertí en una de les estrelles de Hollywood, la imatge per excel·lència de Tarzan.

La popularitat del bany i de la natació va fer proliferar algunes entusiastes penyes d'aficionats, com les de l'Arqué, la Penya ni Cinc, i l'Agupació Pop, que comptava entre els seus socis amb el mestre Pompeu Fabra. Per familiaritzar els minyons amb el medi aquàtic hi havia algun monitor de natació, però també bona part dels banyistes aprenia a nedar de forma més instintiva o amb l'ajut de les carbasses que feien surar el cos. El costum del bany s'estenia a l'estiu entre els treballadors fabrils que realitzaven capbussades quan tocaven les sirenes al migdia. Els records de Maria Gili Pujol ens parlen d'un hàbit semblant: «Quan de

Arribada d'una cursa de natació, 193?. Museu de Badalona. Arxiu J. M. Cuyàs i Tolosa. Fotògraf: Josep Cortinas.

jove, a les dotze del migdia, quan a la parada [de peix] ja no hi havia tanta feina, m'escapava per banyar-me... Portava el banyador sota la bata i cap al mar a banyar-me. Estava negra com el carbó.»⁸

Tornant al nivell associatiu de l'esport badaloní, el 21 de juny de 1930 va tenir lloc la inauguració de l'edifici del Club Natació Badalona, entitat que havia estat fundada un any abans, el 1929. El club comptava amb 180 socis, quaranta casetes individuals, tres sales de dutxes i una sala de reunions, i tenia el seu emplaçament al carrer d'Eduard Maristany a tocar el Mercat del peix, avui dia la piscina municipal descoberta (abans, temporalment, el club s'havia instal·lat al costat de l'actual restaurant El Pescador).

Mentre el CN Badalona preparava les seves activitats esportives, l'agrupació Pop va organitzar, els dies 7 i 8 de setembre de 1930, la cele-

bració dels Campionats de Catalunya a mar lliure. Les diferents proves competitives van aplegar un gran nombre de públic que fins i tot va dificultar-ne la realització.

Poc després, el 23 d'octubre -malgrat haver entrat la tardor-, va tenir lloc una primera cursa al mar organitzada pel Club Natació Badalona. La prova formava part dels actes d'homenatge de la ciutat al capità Enric Blanco, la seva dona i la seva filla, que havien travessat l'Atlàntic amb una petita embarcació sense motor. Els nedadors van haver d'anar i tornar entre la seu social del club (l'edifici avui dia és un gimnàs privat en els números 71-73 del carrer d'Eduard Maristany) i l'agrupació Pop (que tenia el lloc de reunió en unes casetes de bany al davant de l'estàtua de Roca i Pi de la Rambla).⁹

LA TRAVESSIA A BADALONA NEDANT

L'any 1931 el Club Natació Badalona, presidit per Juan Vilà i Güell, va emprendre la iniciativa d'organitzar la primera travessia a la ciutat nedant. La cursa sortia de la platja davant del camp del Club de Futbol Badalona (a la zona de Manresà) i arribava fins a la seu del CN Badalona. El guanyador de la travessia va ser Mestres, un nedador barceloní del Club Natació Atlètic; el segon classificat i primer local va ser Teixidor. Els nedadors següents a arribar van ser els badalonins Sabater, Lecho, Petit... i la Victòria Poquet, una de les primeres badalonines practicants d'una disciplina esportiva a la ciutat. La senyoreta Poquet era una jove promesa, ja que el mes de setembre anterior havia aconseguit la quarta posició femenina en la Travessia al port de Barcelona (cursa que s'integrava dins la programació de la Festa de la Mercè).¹⁰

Des d'aquest punt d'arrencada, les edicions de la travessia nedant van adquirir cada cop major importància, ja que es convertiren en un dels actes de la Festa Major, i esdevingueren el referent immediat de la natació badalonina.

Entre les proves esportives que també organitzava el CN Badalona, podem ressenyar la celebració de curses de 50 metres al mar. L'any 1932 la classificació de la prova infantil que aplegava els futurs nedadors locals va ser: 1. Joan Traité, 2. Antoni Ricart, 3. Andreu N. Queralt, 4. Joan Plana, 5. Blanquita Poquet, 6. Josep Garzon, 7. Lluïsa Giró, 8. Paquita Parés, 9. Josep Alañá. La formació dels esportistes la portaven a terme dos col·laboradors barcelonins del club: Ruddy Schultz (que va ensenyar a nedar crol els més petits) i Martin Herbolzheimer (monitor de natació i preparador físic).

El Concurs de Primavera, que se celebrava quan començava l'època de bany al juny, en l'edició de 1935 ens permet anotar els millors nedadors badalonins del moment i el nivell que tenien: en la cursa de 50 metres al mar, el guanyador va ser Francesc Fonollà amb una marca de 34 segons, el segon va ser Schurman (35 segons) i el tercer, Plana (35,8 segons), seguits de Munells, Milian, Llobet, etc. En la prova dels 400 metres lliures Fonollà va repetir triomf (6 minuts 30 segons), el segon va ser Shurman (7 minuts 3 segons), el tercer Stol-ler...

La continuïtat de la Travessia de Badalona nedant va veure's paralitzada fins després de la Guerra Civil. No obstant això, l'estiu de 1936, als jardins confiscats de can Solei de Baix va posar-se en funcionament una piscina, que fou utilitzada per l'equip de natació del CN Badalona: Francesc Fonollà (Titus), Joan Teixidó, Lluís Bigas, Borràs (Borrasset), Clariana, Antoni Ricart, Sampere, Neus Torres, les germanes Poquet i les Sampere...¹¹

Si bé els plans per construir una piscina a Badalona al llarg dels anys trenta o els primers passos del Patronat Local d'Educació Física i Esports van quedar aturats per la guerra de 1936-1939, els primers temps del franquisme van suposar una regressió en el món de les associacions esportives. Una anècdota explicativa de l'ambient als anys quaranta, en la memòria del veterà soci del CN Badalona, Benet Artola, va tenir lloc quan el president de l'entitat, Juli Nyssen, va entrevistar-se amb l'alcal-

La travessia de Badalona, any 1941. Hi són retratats els badalonins J. Traité (primer a l'esquerra) i F. Fonollà (primer a la dreta). Fotografia: Família Traité.

de del moment per fer-li veure la necessitat d'una piscina a la ciutat. L'autoritat municipal, molt coneguda per la seva austeritat, sense pensar-s'ho dos cops li va deixar anar: «vostè em parla d'un safareig gran que li diuen piscina, és que no tenen prou aigua a mar?». Definitiu.

La manca d'una piscina va empènyer el nedador badaloní amb major projecció, Francesc Fonollà, a passar al Club Natació Barcelona. En les seves instal·lacions li va ser possible entrenar en condicions i, fruit de la seva qualitat com a esportista, va assolir diferents títols a nivell nacional. Uns altres nedadors locals que sobresortien van ser l'esplèndid fondista Joan Traité i el jove Joaquim Alsina, que als dotze anys va ser el participant més jove de la Travessia al port de Barcelona (3.800 metres) de l'any 1941. Alsina va guanyar una copa atorgada pel rei de Suècia, però l'esdeveniment va tenir una curiositat afegida: en la mateixa cursa, Joan Traité havia entrat setè de la general i, preocupat pel petit Alsina, va tornar a llançar-se a l'aigua per trobar-lo i, una vegada ho aconseguí, l'acompanyà fins a l'arribada.¹²

La tradicional Travessia de Badalona va desaparèixer del calendari català a mitjan anys seixanta a conseqüència del nivell de contaminació de la platja badalonina. Els abocaments industrials a la zona del barcelonès i les clavegueres de la ciutat que desembocaven directament al mar convertiren la platja en un espai altament degradat. Una claveguera immensa a l'aire lliure.

Si bé la pèrdua de la platja era ja un fet irremediable que les autoritats franquistes tant locals com superiors havien consentit, també cal dir que durant la Festa Major de 1964, s'havia inaugurat la piscina municipal descoberta. La instal·lació, tot i no ser coberta -la majoria de noves piscines a Catalunya ho eren- assegurava la continuïtat de la natació a Badalona quan era imprescindible disposar d'una piscina per seguir l'estela del món competitiu.

Pel que fa a les instal·lacions del Club Natació Badalona, havien quedat petites i l'entitat va construir un nou edifici. En la inauguració del nou local el 10 de juliol de 1966, se celebrà una travessia de comiat des de

Travessia de Badalona, any 1965. El badaloní A. Culebras recull la copa de guanyador. Arxiu C.N. Badalona.

l'antic local fins les noves instal·lacions al carrer d'Eduard Maristany, 5-7.¹³ Hi participaren gran nombre de socis veterans, sèniors, femenins, infantils... i va ser guanyada pel gran nedador badaloní Antoni Culebras, que en la seva etapa competitiva al Club Natació Sabadell va millorar el seu nivell fins a participar en les Olimpíades de Munich-1972.

Hem de fer constar com, al llarg dels anys setanta, la natació badalonina va rebre un impuls amb la posada en marxa des de final de 1971 de la piscina municipal coberta (25 metres i 7 carrers). La piscina permetia entrenar tot l'any sencer a Badalona sense necessitat que els nedadors haguessin de traslladar-se a d'altres piscines foranes (només si volien entrenar en piscina de 50 metres) o veure's obligats a canviar de club. Amb aquestes noves condicions, el CN Badalona va poder formar un equip que, sense complexos, alternava amb els grans clubs catalans i estatals: Ferran López (Nando), Sergi Navarro, Francesc Morcillo (Popi), Jordi Fonollà (Fono), Neus López, Teresa Fuertes, Jaume Serra, Màrius Díaz, i molts d'altres. L'empenta de la natació badalonina va expressar-se també des de l'any 1973 en una sèrie d'encontres amb el club francès Cercle de Nageurs Montalbanais. La iniciativa va sorgir de l'entesa entre el badaloní Joan Puigdemont, resident a la ciutat francesa, i el directiu del CN Badalona, Benet Artola, que recollí la idea del primer.

A escala internacional, els practicants de la natació s'emmirallaven en l'èxit dels nedadors nord-americans (en el cas femení en les nedadores de la RDA), que enlluernaven i ocupaven les posicions capdavanteres d'aquest esport. Les sensacionals set medalles olímpiques (i sis rècords mundials) del nedador Mark Spitz a Munich-72 han estat una gesta encara no superada avui dia. Un prodigi.

En arribar la dècada dels vuitanta, una nova generació de nedadors de la nostra ciutat va prendre el relleu competitiu de l'anterior: Margarita Pérez, Montse Mateu, Raquel López, José M. González (Chuche), etc.

LA SEGONA ÈPOCA DE LA TRAVESSIA

Després de vint anys, la travessia nedant organitzada pel CN Badalona va tornar a celebrar-se l'any 1985, un cop el funcionament de les depuradores del litoral garantiren la qualitat de l'aigua. La prova, que va disputar-se el mes de juliol, va ser la trenta-cinquena i va estar presidida per Llàtzer Llopart. El recorregut era de 2.000 metres en forma de circuit d'una volta amb sortida i arribada davant de l'edifici del Club. L'èxit de participació va validar el retorn de la travessia com una festa de l'esport i va donar resposta als nedadors especialitzats en distàncies de fons, revaloritzades pels èxits del genial nedador rus, Vladimir Salnikov (el primer home que aconseguí baixar dels 15 minuts els 1.500 metres).

Les noves edicions de la jornada esportiva es consolidaren amb la presidència de l'entitat d'Artur Serra (la travessia va recuperar la seva primitiva sortida a Manresà i finalitzava a l'entitat de natació). D'altra banda, abans de continuar endavant, és d'interès ressenyar que els nedadors més importants del CN Badalona a final dels anys vuitanta i principi dels noranta van ser el tianenc Guillem Masdeu, que aconseguí diverses medalles en els Campionats de Catalunya i d'Espanya, i Sílvia Ortega, medallista catalana i estatal en diverses proves.

Amb el president Miquel Estruch, el recorregut, sense reduir pràcticament la distància a nedar, va adoptar una nova fesomia en forma de triangle (semblant al disseny de les regates de patí de vela o wind-surf). La prova va guanyar en intensitat en tenir sempre algun dels tres trams a favor del corrent marí.

Com ja hem esmentat en l'anàlisi de les darreres dècades, la importància de les travessies a mar obert en la natació de competició és secundària. Malgrat això, no han perdut pistonada ja que conserven un aire tradicional (la Travessia al port de Barcelona aquest any 2000 celebra la 73ª edició, la Copa Nadal, la 91^a...) i són un estímul

La «festa major» de la natació catalana: la travessia a l'estany de Banyoles, 1991. Fotògraf: Àngel Albaladejo.

immediat per als esportistes, que poden obtenir diferents recompenses o trofeus més enllà de la lluita habitual contra el crono. D'altra banda, el seguiment i la participació popular els confereixen una imatge més propera a la ciutadania.

Les característiques esmentades han trobat diversos elements expressius al llarg de la segona època de la Travessia de Badalona. D'una banda, la participació ha aconseguit superar el centenar de nedadors en totes les edicions des del 1985. Hi han participat esportistes tan importants com David Meca (nedador del CN Sabadell i campió del món de llarga distància), gran nombre de nedadors federats de clubs, triatletes, però

també aficionats, veterans... que donen a l'esdeveniment un caire popular i festiu. Cares conegudes i altres de noves que s'hi afegeixen, es retroben any darrere any en el que es considera una cita del calendari. Alguns participants es pot dir que arriben a la categoria de clàssics i són els referents dels nedadors locals més joves: Johny Gómez (Baretta), David Vergés (Oso), Sergi Torrico, Jordi Albaladejo (Ejo)...

En atenció als badalonins i badalonines que han aconseguit un lloc entre els més premiats, cal destacar Cristian Díaz (ha aixecat la copa de guanyador absolut en 6 edicions) i Sílvia Ortega (guanyadora absoluta en 3 edicions). A més d'elles, altres triomfadors, pel valor de

Sortida de la Travessia de Badalona, 1999. Fotògraf: Ricardo Díaz.

la seva participació, han estat els paralímpics badalonins Jordi Gotzens, Laura Tramuns i Tania Cerdà.

El fil conductor de la trajectòria que hem desenvolupat és, sens dubte, l'esforç de superació: tant dels responsables que han fet possible les cinquanta edicions de la Travessia de Badalona, com dels esportistes que hi han aportat el seu patrimoni més important, la capacitat de competir.

«50 fa rodó i marca sempre una fita...»¹⁴ les cinquanta edicions de la Travessia són l'expressió d'una tradició badalonina, original i ben arrelada, convertida en un element identificador de la ciutat.

Notes:

¹. D'Ors, Eugeni. *Pindàrica Primera*.

². Pujadas, Xavier i Santacana, Carles. *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1931)*, 2 vols.

³. *El Eco de Badalona*, 21.2.1880 i 28.2.1880.

⁴. Luján, Nèstor: «Mitologies del mar». En *Mites, llegendes, creences*. Edició especial per a *Avui*, abril 1996.

⁵. Arxiu Històric Ciutat de Badalona. Fons Municipal. Entitats locals. C. 55.

⁶. *Butlletí Club Natació Barcelona*, 1907-1932.

⁷. *Joventut*, 26.7.1919 i 15.7.1919; *El Eco de Badalona*, 19.7.1919 i 26.7.1919. Un recorregut des dels orígens de la natació catalana (clubs, competicions, nedadors importants): Antoni Sierra, Joan i Domènech, Manuel. *Fites en la Història de la Natació Catalana*. Barcelona, 1996.

⁸. *Les dones fem història*. Badalona, 1999. Un article de records sobre el mar i la natació: Gual i Lloberes, Josep. «Els banys a través dels temps». En *Carrer dels Arbres*, núm. 20, 1980.

⁹. *Marinada*: campionats organitzats per l'Agrupació El Pop, 20.9.1930; cursa organitzada pel C.N. Badalona, 1.11.1930.

¹⁰. *Joventut*, 17.10.1931; *La Vanguardia*, 14.10.1931.

¹¹. Nedadors infantils de l'any 1932: *Butlletí Informatiu C.N. Badalona*, 1992; un testimoni d'Antoni Ricard sobre la natació badalonina als anys trenta: «Carta a la Directiva del C.N.B.», 5.5.1947. Arxiu CNB Carpeta Travessia 1985. Els nedadors l'any 1935: *Joventut*, 8.6.1935; piscina de la Torre Arnús: *Butlletí C.N. Badalona*, 1991.

¹². El pas d'en Fonollà al CN Barcelona és tractat pels records d'Antoni Ricart en Gual i Lloberes, Josep. «*Op. cit.*», i *Revista de Badalona*, 27.9.1941 i 11.10.1941.

¹³. *Butlletí C.N. Badalona*, 1991.

¹⁴. *Carrer dels Arbres*, núm. 50 (1^a. època).

Vull donar les gràcies per les seves atencions i consells als senyors Miquel Estruch, Joan Traité, Benet Artola i Artur Serra, i a la Confraria de Pescadors de Badalona.